

2 Splošna prostočasna bralna javnost in strokovna bralna javnost

Sabina Fras Popović, Miha Kovač

Izvleček

Prispevek prikaže splošno primerjavo ugotovitev glede branja v splošni ter strokovni javnosti. Opozori na upadanje branja v splošni javnosti ter ga analizira. Zariše tudi podobo strokovne knjižnične javnosti, tj. strokovnih knjižničarskih delavcev iz splošnih, šolskih in visokošolskih knjižnic. Prikaže njihov odnos do prostočasnega branja in preživljanja prostega časa, saj se specifične bralne navade uspešno uresničujejo v delovnem okolju z osnovnim pogojem, da so posamezniku toliko pomembne, da jih prakticira tudi v svojem prostem času.

Uvod in teoretična izhodišča

Po podatkih raziskave Knjiga in bralci VII (Gerčar idr., 2024) v zadnjih petdesetih letih splošna knjižno bralna javnost v Sloveniji obsega med 50 % in 60 % celotne polnoletne populacije. Ta stabilnost je že sama po sebi zanimiv fenomen: na Norveškem se je v tem času bralna populacija povečala za cca 15 % in presegla 80 %, kar pomeni, da se, kar zadeva velikost splošne bralne javnosti, srečujemo s svojevrstno kulturno omejitvijo, ki je slej ko prej specifično slovenska in je še vedno ne razumemo najboljše. Namen tega poglavja seveda ni pojasniti vzrokov za tako stanje. V tem poglavju želimo le izrisati razlike med splošno in strokovno knjižničarsko bralno javnostjo, ki lahko predstavlja eno od osnov za boljše razumevanje stabilnosti slovenske (ne)bralne javnosti.

Raziskav, ki bi v središče raziskovanja postavile vprašanje celostnega pregleda bralnih navad strokovnih delavcev v knjižnicah (šolskih, splošnih, visokošolskih) v slovenskem prostoru nimamo, tudi v mednarodnem prostoru so v ospredju raziskave, ki proučujejo bralne navade uporabnikov različnih vrst knjižnic in bralne navade splošne populacije.

Metodologija

Metodologijo raziskave bralnih navad in bralne kulture natančno opišejo Fras Popović, Vilar in Javrh (Fras Popović idr., 2025), opisana je tudi v nadaljevanju te monografije, zato je na tem mestu ne opisujemo. Raziskava o bralnih navadah splošne javnosti je v

Sloveniji že tradicionalno¹ poimenovana Knjiga in bralci (pogosto je v uporabi kratica KiB), podatke v naši monografiji prikazujemo iz sedme izvedbe te nacionalne raziskave, ki je potekala v letu 2024. Po vsebinskem konceptu in načinu izvajanja se je raziskava iz leta 2024 neposredno navezovala na raziskavo, ki je bila izvedena pet let prej, in sicer leta 2019. Vprašalnik je glede na verzijo iz leta 2019 doživel v letu 2024 manjše spremembe, in sicer: večji poudarek na uporabi zvočnih knjig, razlika v starosti vzorca,² odsotnost raziskovanja razlogov za nenakupovanje knjig, vključena je primerjava branja v tujih jezikih. Raziskava v letu 2024 je bila opravljena na 1011 respondentih, kar predstavlja statistično reprezentativni vzorec za populacijo v Slovenijo. V vzorec so zajeti starejši od 17 let, torej stari od 18 do 75 let. Vprašanja so se usmerjala na bralno in nabavno dejavnost (seveda v povezavi s kupovanjem knjig) v zadnjih 12 mesecih. Pri izvedbi raziskave je sodelovala agencija Valicon. Že pred začetkom anketiranja so v sodelovanju z vodilnimi raziskovalci opravili ekspertni pregled delovanja vprašalnika v praksi. Izpolnjevanje ankete je potekalo preko spletnega vmesnika in je popolnoma nadomestilo nekoč prisotno telefonsko anketiranje. Za spletno anketiranje v celoti so se odločili zaradi dosegljivosti in kakovosti odgovorov, predvsem pa zaradi dejstva, da si anketiranec za anketo vzame čas, kadar mu to najbolj ustreza. Raziskovalci so ugotovili, da so posebej prepričljiva vprašanja odprtega tipa, saj so odgovori pri tej vrsti vprašanj pri spletnem anketiranju vsebinsko bistveno bogatejši.³

Raziskovalci so podatke, pridobljene z anketnim vprašalnikom, dopolnili tudi z različnimi javno dostopnimi (npr. o številu izposojenih knjig v slovenskih knjižnicah) in drugače dostopnimi podatki (npr. prodaja v knjigarnah). Anketirana je torej bila populacija med 18 in 75 letom starosti. Način anketiranja je bilo računalniško podprt spletni intervju (CAWI) med člani spletnega panela JazVem. Velikost vzorca je bila 1011. Reprezentativnost je zagotovljena glede na spol, starost, izobrazbo, regijo in tip naselja. Spletno anketiranje je potekalo med 3. in 10. junijem 2024, v popolnoma enakem terminu kot leta 2019.

Raziskovalci, sodelujoči v raziskavi Knjiga in bralci VII, so posebej opozorili na to, da branje in kupovanje knjig še vedno spadata med t. i. socialno zaželeno dejanja, za katera v raziskavah velja, da so odgovori anketirancev bolj všečni kot pa resnični ali realni. Opozarjajo, da natančna razsežnost tovrstnega odgovarjanja ni znana (Gerčar idr., 2024, str. 11), v različnih krogih raziskovalcev, ki se ukvarjajo s tovrstnimi raziskavami,

1 Raziskovanje bralnih in knjigokupnih navad na Slovenskem poteka že 51 let, in sicer od leta 1972, ko se je tega prvi sistematično lotil literarni zgodovinar Gregor Kocjan (Gerčar idr., 2024).

2 Raziskava KiB V je vzorec osnovala na populaciji, stari med 15 in 75 let, medtem ko sta KiB VI in KiB VII temeljili na vzorcu populacije, stare med 18 in 75 let.

3 To lahko potrdimo tudi pri uporabi spletnega anketnega vprašalnika v raziskavi o bralnih vzorih (Haramija idr., 2025). Odgovori na odprta vprašanja so bili precej obsežni in poglobljeni.

pa ocenjujejo, da je pretiravanje pri pozitivnih odgovorih nekako do 20 % (npr. če 50 % vprašanih trdi, da bere knjige, je verjetneje pravi rezultat 40 %). Poudarijo, da je pri spletnem samoanketiranju učinek socialno zaželenih dejanj nižji. Pri raziskovanju bralnih navad knjižničarjev in vodij knjižnic nimamo zagotovila, da bi bilo ravnanje drugačno in branje ter nakupovanje knjig ne bi sodila v socialno zaželena dejanja, še posebej v tem primeru, ko pozitiven odnos do branja in dobro vzpostavljene bralne navade sodita v sklop predpozicioniranih poklicnih zahtev.

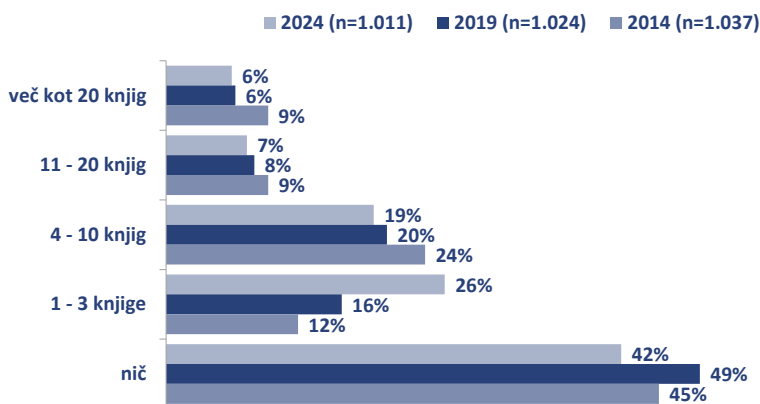
Rezultati in razprava

Zaris splošne bralne javnosti

Kot je pokazala že raziskava Knjiga in bralci VII (Gerčar idr., 2024), se je slovenska bralna javnost v zadnjih desetih letih pomembno spremenila: iz slike 1 je razvidno, da se je število tistih, ki preberejo več kot 10 knjig letno, znižalo z 19 % na 13 %, število tistih, ki preberejo od 4 do 10 knjig, pa se je znižalo s 24 % na 19 %, po drugi strani pa se je število tistih, ki preberejo od 1 do 3 knjige letno, povečalo z 12 % na 24 %. Ker se je v tem času število nebralcev zmanjšalo za 3 %, s 45 % na 42 %, lahko iz tega sklepamo, da se je del rednih bralcev (tistih, ki v roke letno vzamejo več kot 4 knjige) skupaj z nebralci preselil v skupino šibkih bralcev. Povedano drugače, skupina tistih, ki vzamejo v roke več kot 4 knjige letno, se je v zadnjih desetih letih zmanjšala z 42 % na 32 % oziroma za četrtno.

Število prebranih knjig v zadnjem letu

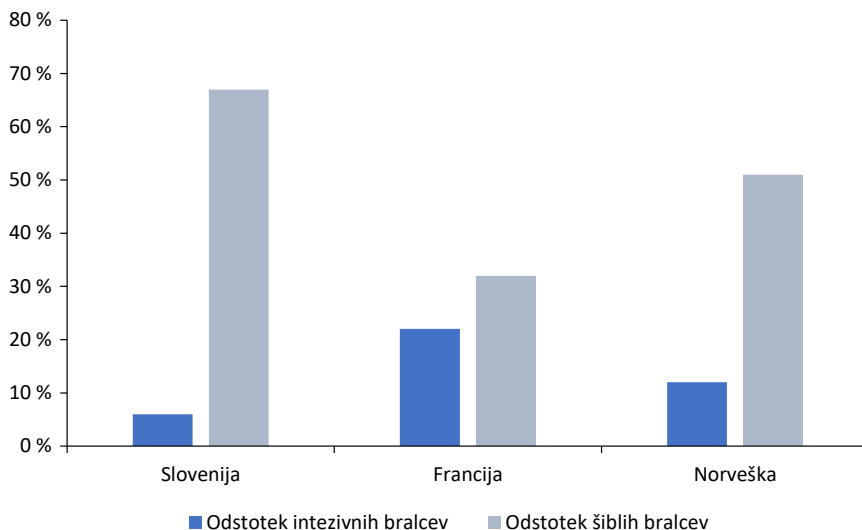
Celotna populacija

Osnova: Vsi anketirani

Slika 1: Upadanje števila intenzivnih bralcev v Sloveniji, 2014–2024 (Vir: Gerčar idr., 2024)

Odstotek intenzivnih bralcev, ki letno vzamejo v roke več kot 20 knjig, je v Sloveniji nižji kot v nekaterih drugih evropskih državah, za katere imamo na voljo podatke: na Norveškem je tistih, ki letno vzamejo v roke več kot 20 knjig še enkrat več kot v Sloveniji (13 % : 6 %), v Franciji pa trikrat več kot v Sloveniji (20 %). Podobne, čeprav nekoliko težje primerljive so tudi razlike na spodnji strani bralnega spektra, na katerem je takih, ki v Franciji vzamejo v roke manj kot 5 knjig letno 31 %, na Norveškem 51 %, v Sloveniji pa 67 % (slika 2).

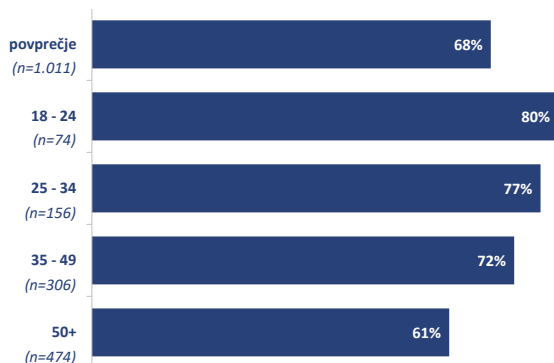

Slika 2: Intenzivni in šibki bralci v Sloveniji, Franciji in na Norveškem (Vir: Gerčar idr., 2024)

Vsekakor se nam poraja vprašanje o razlogih za tako majhno skupino intenzivnih bralcev v Sloveniji. Na tem mestu se bomo z mednarodnimi primerjavami ustavili, nekaj teh smo izrisali v poglavju o bralni krajini tukaj in tam, saj tuje raziskave praviloma ne sprašujejo anketirancev, zakaj berejo manj, medtem ko je v raziskavi Knjiga in bralci takih vprašanj kar nekaj.

Razlogi za upadanje bralnih navad

Najprej velja opozoriti, da slovenski bralni javnosti ne manjka želje po branju: kot je razvidno iz slike 3, si kar 68 % odrasle populacije želi brati več, pri čemer je razveseljivo, da je najvišji odstotek tovrstnih respondentov v najmlajši populaciji med 18. in 24. letom starosti (kar 80 %).

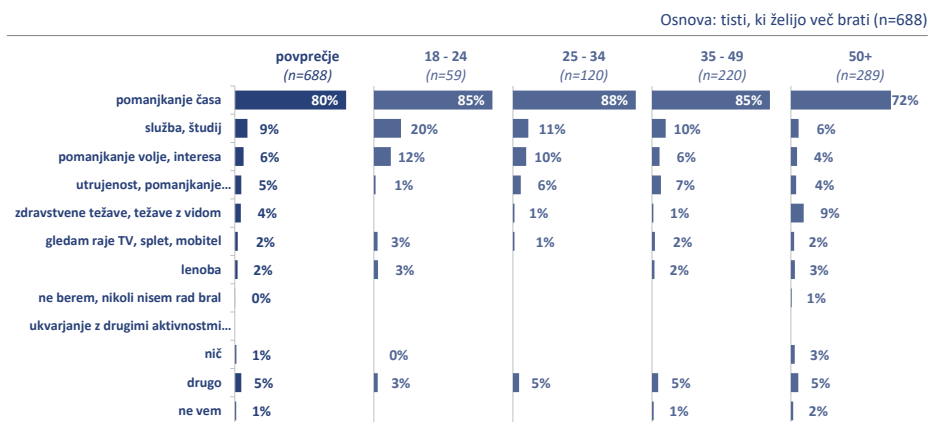

Bi želeli brati več knjig kot sedaj?

Slika 3: Želja po branju (Vir: Gerčar idr., 2024)

Med tistimi, ki ne berejo, je 45 % anketiranih odgovorilo, da je glavni razlog za nebranje pomanjkanje časa, le 20 % pa, da za branje knjig nimajo ne volje ne veselja. Ob tem velja opozoriti, da je edino populacija v starostni skupini od 18 do 24 let nakazala, da družbeni mediji pomenijo resno oviro pri izpolnjevanju želje po več knjižnega branja, saj jih je, kot je razvidno iz slike 4, skoraj polovica odgovorila, da so zanje zaslonski mediji zanimivejši od knjižnega branja (v oklepaju velja opozoriti, da je zaradi majhnega numerusa vprašljivo, ali lahko te odgovore posplošimo na celotno populacijo).

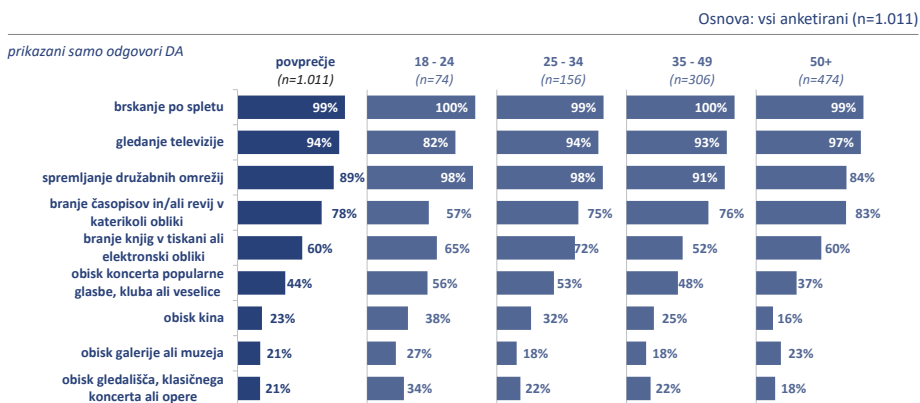
Ob tem se seveda zastavlja vprašanje, kaj pomeni odgovor, da za branje knjig ni časa. Razumljivo je, da dobršen del odgovora na to vprašanje obsega čas, ki ga respondenti preživijo v službah, pri opravljanju takih ali drugačnih gospodinjstskih obveznosti in drugih prostočasnih aktivnostih.

Slika 4: Razlogi za nebranje med nebralci (Vir: Gerčar idr., 2024)

Po drugi strani velja, da so medijske prostočasne aktivnosti stvar izbire vsakega posameznika in zato med sabo zamenljive. Kot je razvidno iz slike 5, pomeni uporaba zaslonских medijev prvo konkurenco branju knjig v vseh starostnih skupinah: skoraj vsi anketirani brskajo po spletu, gledajo televizijo in – z delno izjemo najstarejše starostne skupine – tudi preživljajo čas na družbenih medijih. Višji odstotek populacije kot knjige bere tudi časopise in revije v vseh razpoložljivih formatih, z eno samo, a pomenljivo izjemo: v starostni skupini od 18 do 24 let je takih, ki so v zadnjem mesecu dni brali knjige 65 %, časopise in revije pa le 57 %. Če pustimo ob strani možnost, da je ta razlika posledica nihljaja pri zajemu podatkov, se z njo odpira kar nekaj novih vprašanj za nadaljnje raziskave, od tega, ali je periodičnost klasičnih medijev, kot so knjige, časniki in revije, obratno sorazmerna z njihovo trdoživostjo, do tega, da za mlajše bralce knjiga pomeni pomembno protiutež večurni vsakdanji rabi zaslonских medijev; seveda je ta podatek premalo za zaključek, da uporaba knjige doživlja novo renesanso, vsekakor pa dovolj, da ga razumemo kot še en dokaz več, da tudi v slovenski bralni krajini knjiga ne izumira.

Aktivnosti, ki so jih počeli v zadnjem mesecu

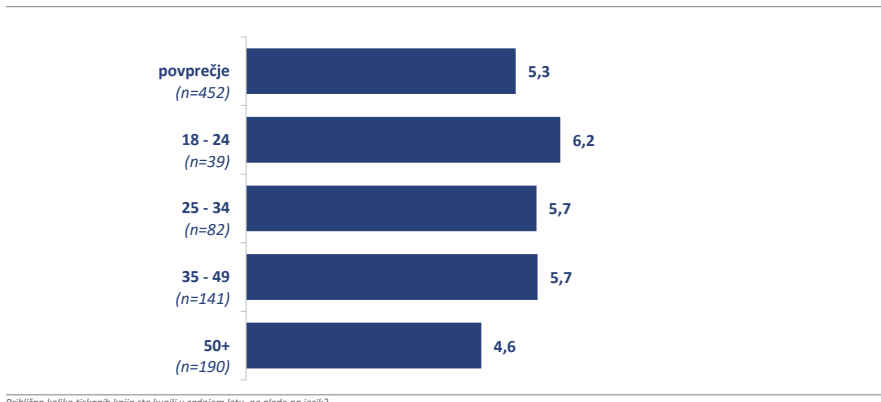
Ali ste v zadnjem mesecu v prostem času počeli katero od naslednjih dejavnosti?

Slika 5: Prostočasne aktivnosti v zadnjem mesecu (Vir: Gerčar idr., 2024)

Tej ugotovitvi ne nazadnje pritruje tudi podatek, da sodi mlajša generacija med najintenzivnejše kupce knjig (slika 6). To odpira nova raziskovalna vprašanja, ki jih bomo lahko preučevali v prihodnjih letih. Za namen naše monografije je pomembna predvsem ugotovitev, da se v odgovoru »ni časa« kot enim od razlogov za nebranje skrivajo tudi druge prostočasne aktivnosti, vezane predvsem na zaslonске medije.

Povprečno število kupljenih tiskanih knjig v zadnjem letu, po starosti

Osnova: vsi anketirani, ki so kupili vsaj eno knjigo v zadnjem letu (n=452)

Približno koliko tiskanih knjig ste kupili v zadnjem letu, ne glede na jezik?

Slika 6: Število kupljenih knjig po starosti (Vir: Gerčar idr., 2024)

Pri tem so v raziskavi *Knjiga in bralci VII* (Gerčar idr., 2024) poskusili ugotoviti tudi, kakšna so finančna razmerja med dostopanjem do vsebin zaslonskih medijev in knjižnim branjem. Ker je televizijska naročnina v Sloveniji neke vrste davek, uporaba mobilnega telefona in dostop do spleta pa vsakdanja nuja sodobnega življenja, smo ta del stroškov odmislili in spraševali predvsem po naročninah na pretočne vsebine (slika 7). Odgovori so pokazali, da se število tistih, ki niso naročeni na pretočne platforme (39 %), skoraj ujema s številom nebralcev (42 %). Pri tem ima največ uporabnikov domača platforma Voyo (36 %), že na drugem mestu pa je Netflix (32 %), ki ne premore slovenskih podnapisov⁴ in vsebin ter je zato njegove vsebine mogoče spremljati le ob znanju angleščine; tudi ta odstotek je blizu odstotku tistih, ki berejo v angleščini (takih je 40 %, a med tistimi, ki berejo). Ne preseneča, da je daleč največ uporabnikov Netflixa v generaciji od 18 do 24 let (68 %), podobno kot je v tej populaciji tudi največ bralcev v angleščini (76 %). Kot so opozorili že v raziskavi *Knjiga in bralci VII* (Gerčar idr., 2024), taka medijska raba morda kaže na kulturni obrat, ki vodi v marginalizacijo slovenščine v medijskem okolju, zato tako stanje zahteva več pozornosti odločevalcev na področju kulturnih in izobraževalnih politik.

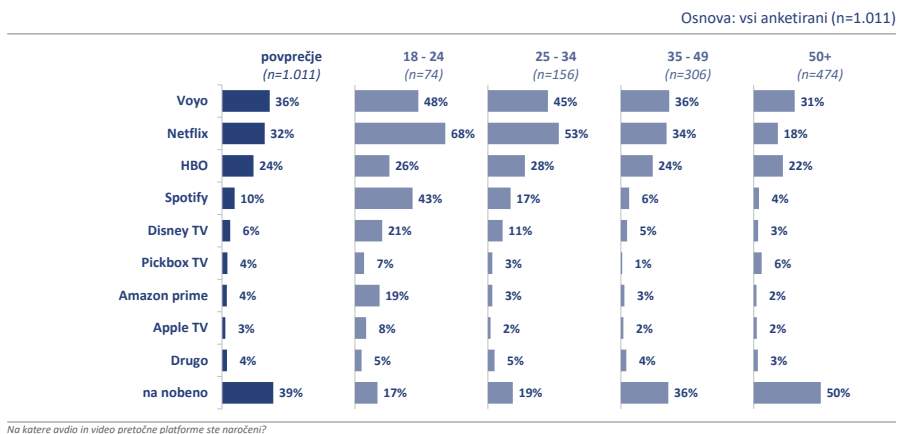
Žal nimamo na voljo podatka, kolikšna je presečna množica med bralci in plačniki naročnin na pretočne vsebine.⁵ Zbrani podatki dovoljujejo le posredno primerjavo med sredstvi, namenjenimi nakupu knjig, in spremljanju pretočnih vsebin. Kot je

4 V času nastajanja besedila, torej, 2025, jih še ni bilo. Kot vidimo, so jih v letu 2026 začeli dodajati: za nove in priljubljene vsebine (AI Overview na Googlu piše, da za večino vsebin).

5 To je lahko uvrščeno v raziskavo *Knjiga in bralci*, ki bo potekala leta 2029.

pokazala raziskava Knjiga in bralci VII (Gerčar idr., 2024; glej tudi uvodno poglavje te monografije), je povprečen kupec knjig za posamezno knjigo odštél približno 12 evrov, kupil pa je dobrih pet knjig, kar pomeni, da je za knjige na letni ravni porabil cca 60 evrov.

Avdio in video pretočne platforme

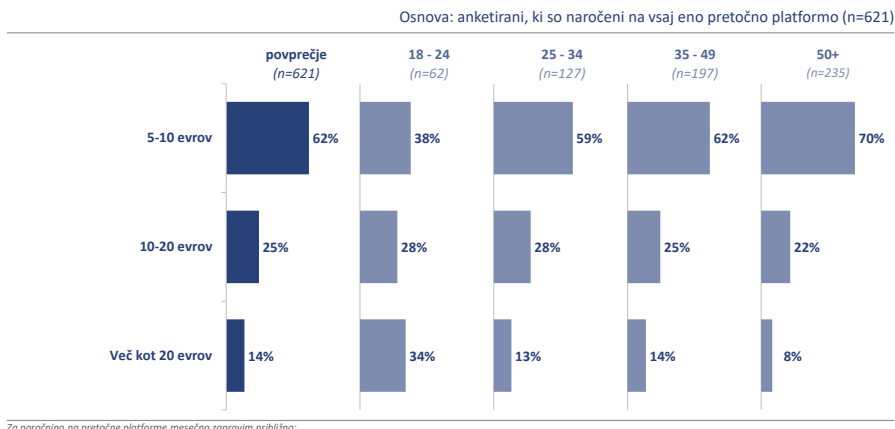

Slika 7: Naročniki na avdio in video pretočne platforme v Sloveniji (Vir: Gerčar idr., 2024)

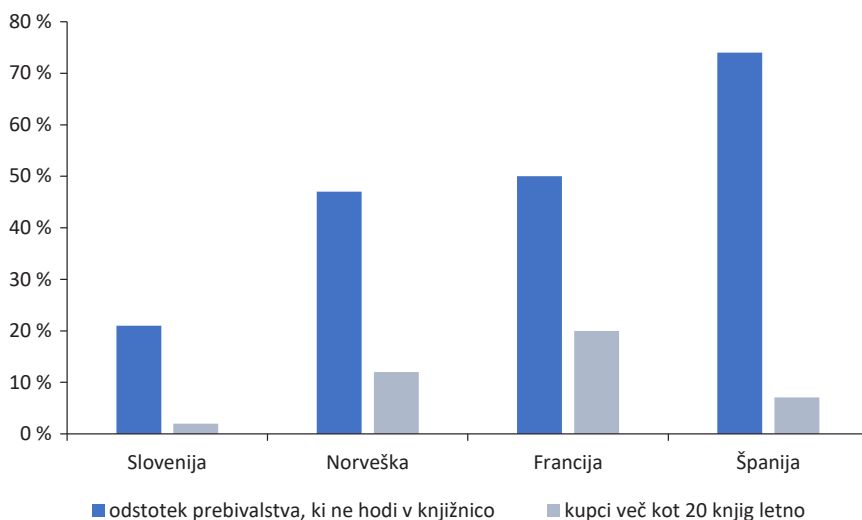
Kot je razvidno iz slike 8, je največ uporabnikov (62 %) porabilo za pretočne platforme mesečno od 5 do 10 evrov, 23 % od 10 do 20 evrov in 14 % več kot 20 evrov. Na podlagi tega lahko ugibamo, da je povprečna mesečna naročnina na pretočne vsebine precej podobna povprečni maloprodajni ceni knjige, kot smo jo ocenili v raziskavi Knjiga in bralci VII, oziroma da uporabniki pretočnih vsebin na letni ravni za naročnine porabijo približno toliko kot kupci knjig za knjige. Tako kot branje je tudi nakupovanje knjig očitno stvar prioritete, postavljeno ob bok plačljivemu spremljanju pretočnih vsebin.

Seveda pa nakup ni edini način dostopanja do knjig, zelo pomembna je tudi knjižnična izposoja. Kot smo opozorili v prvem poglavju, si povprečen polnoleten prebivalec/prebivalka Slovenije letno izposodi približno tri knjige (brez podaljšav) in kupi dve knjigi. Tu velja opozoriti, da je – vsaj v tistih državah, za katere imamo podatke – med nakupovanjem knjig in pogostostjo obiskovanja knjižnic obratno sorazmeren odnos: kot je razvidno iz slike 9, več obiskovalcev knjižnic pomeni manj tistih, ki letno kupijo več kot 20 knjig.

Avdio in video pretočne platforme

Slika 8: Višina naročnin na pretočne vsebine (Vir: Gerčar idr., 2024)

Slika 9: Intenzivni kupci in odstotek prebivalstva, ki ne hodi v knjižnice (Vir: Gerčar idr., 2024)

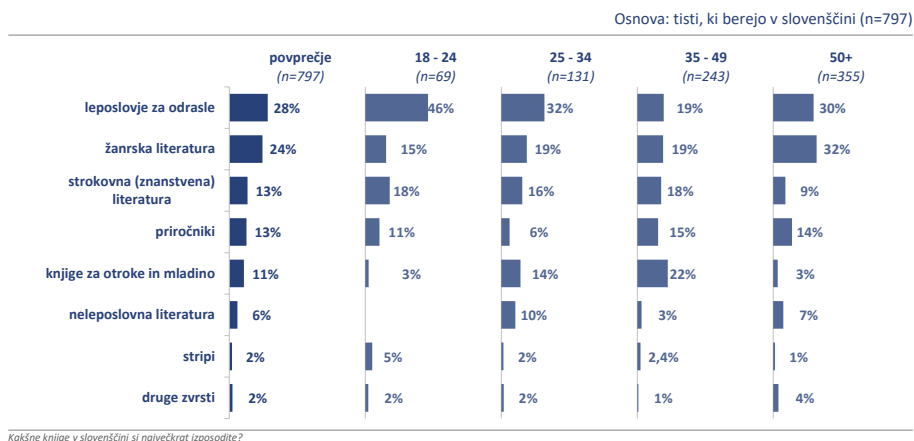
Glede oskrbe s knjigami je torej slovenska bralna kultura v evropskem merilu izrazito knjižnično usmerjena; iz slike 9 bi zato lahko sklepali, da so na velikih trgih, kot sta Španija in Francija – zaradi nižjih cen in dražjega vzdrževanje široke mreže javnih knjižnic – bralci knjig usmerjeni precej bolj nakupovalno kot izposojevalno, seveda pa bi za trdnjše sklepe v tej smeri potrebovali več podatkov. Vsaj kar zadeva Slovenijo,

s tega vidika ne čudi, da v zadnjem desetletju upad tistih, ki preberejo več kot deset knjig letno (z 18 % leta 2014 na 13 % leta 2024), sovпада z upadom števila tistih, ki hodijo v knjižnico vsaj enkrat mesečno (z 41 % leta 2014 na 35 % leta 2024).

Pri izrisu podobe splošne prostočasne bralne javnosti nas zanima tudi vsebina izposojanih knjig. Kot kaže slika 10, si daleč največ uporabnikov knjižnic v njih izposoja leposlovne knjige; tu velja potožiti, da je uporabljena diferenciacija knjižnih zvrsti iz raziskave v raziskavo nerodnejša (denimo: Je Harry Potter žanrska literatura ali leposlovje za odrasle? Ali pa knjiga za otroke in mladino? Je knjiga Aleksandra Stankovića Depra priročnik ali neleposlovna literatura? Ali Richard Dawkins piše neleposlovno literaturo, strokovno [znanstveno] literaturo ali morda celo priročnike?). Glavni razlog, da te delitve ostajajo v raziskavi Knjiga in bralci VII (Gerčar idr., 2024), je zagotavljanje longitudinalnosti raziskave, vsekakor pa pomenijo enega večjih izzivov za raziskavo, ki naj bi bila izvedena leta 2029.

Ne glede na tovrstne težave je iz slike 10 razvidno, da je med tistimi, ki berejo v slovenščini, daleč najpogostejše izposojano gradivo v slovenskih splošnih knjižnicah leposlovje za odrasle, ki v seštevku obeh kategorij nanese 52 %; tudi tu velja opozoriti, da je odstotek bralcev leposlovja največji v najmlajši starostni kategoriji, 18–24 let, v kateri znaša kar 61 %.

Največkrat izposojene knjige v slovenščini

Slika 10: Zvrsti najpogostejše izposojanih knjig v splošnih knjižnicah (Vir: Gerčar idr., 2024)

Stvari postanejo še zanimivejše, če si ogledamo, kako bralci pridejo do leposlovnih knjig (slika 11): med tistimi, ki so v zadnjem letu dni brali leposlovje, knjižnični

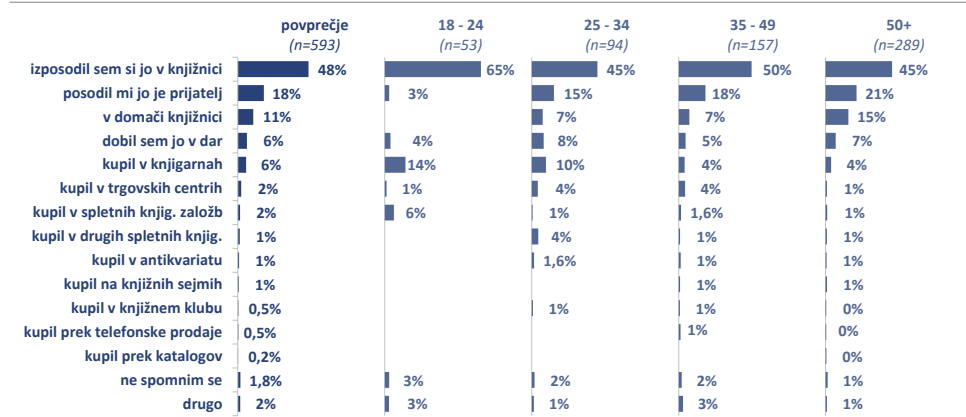
izposoji – s skoraj tretjino slabšim rezultatom (48 % : 18 %) sledi izposoja knjig pri prijateljih. Tu velja znova opozoriti na najmlajši del odrasle bralne populacije, ki je, kar zadeva izposajo knjig, precej asocialen, saj si knjige od prijateljev izposoja pet- do sedemkrat manjši del populacije kot v drugih starostnih skupinah.

Glede nakupov je odstotek tistih, ki so kupili novo leposlovno knjigo, trikrat manjši od tistih, ki si knjige izposojajo (48 % : 13 %), pri čemer so daleč najpopularnejša knjižnonakupna ustanova knjigarne; število kupcev leposlovnih knjig v knjigarnah je kar osemkrat manjše od števila izposojevalcev v knjižnicah (48 % : 6 %). Knjigarniški nakupi so še vedno daleč najpogostejši, a jih druge oblike nakupovanja knjig v seštevku prehitijo za dober odstotek.

Skratka, tudi zaradi načina, na katerega prihajajo bralci do knjig, izdajanje leposlovja v Sloveniji ni ravno lukrativen posel, saj si le okoli 14 % bralcev leposlovne knjige kupi, drugi pa si jih izposojajo bodisi v knjižnici ali pri prijateljih. Opozorimo naj še na razmeroma majhno vlogo domačih knjižnic pri oskrbi s knjigo: te so bile vir le za 11 % bralcev leposlovja, pri čemer velja spomniti, da je iz podatkov OECD razvidno, da sodijo slovenske domače knjižnice po velikosti med najmanjše med razvitimi državami (več o tem Rupar idr., 2019; Sikora idr., 2019)

Vir leposlovnih knjig

Osnova: anketiranci, ki so v zadnjem letu brali leposlovje (n=593)

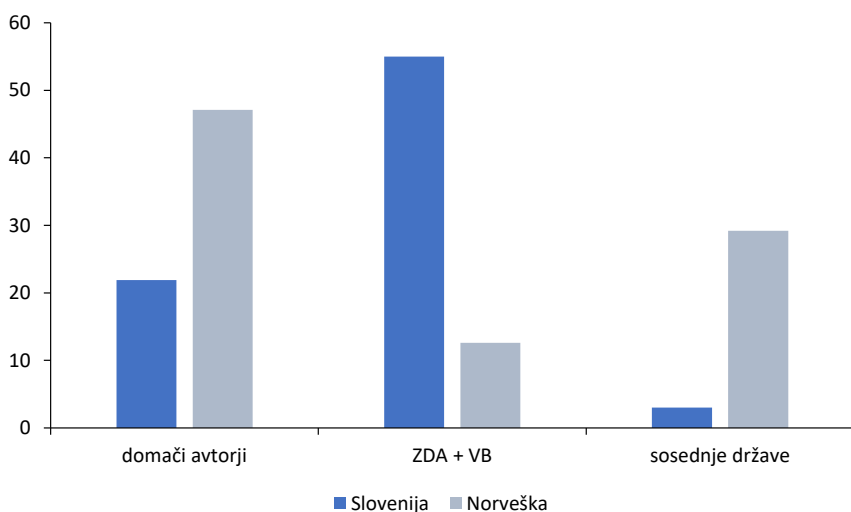

Kje ste jo dobili?

Slika 11: Načini dostopanja do leposlovnih knjig (Vir: Gerčar idr., 2024)

Primerjava med Slovenijo in Norveško opozarja še na eno zanimivo lastnost slovenske bralne krajine. Pregled 100 najbolj izposojanih knjig za obdobje med aprilom in oktobrom 2024 pokaže, da je bila slovenska bralna krajina pol manj vezana na domače

avtorje kot norveška bralna krajina, (21 % : 47 %), hkrati pa je bila skoraj povsem odmaknjena od knjižne soseščine, saj so bili iz jezikov sosednjih držav prevedeni le 3 % najbolj izposojanih knjig, na Norveškem pa skoraj 30 %. Je pa zato slovenska bralna krajina tako rekoč prežeta s prevodi anglosaške žanrske knjižne produkcije – iz tega prostora prihaja več kot 50 % najbolj izposojanih knjig, na Norveškem le 3 % (slika 12). Pri tem velja opozoriti še na pomembno žanrsko posebnost slovenske bralne krajine: med 100 najbolj izposojanimi knjigami v obravnavanem obdobju je bilo kar 32 % ljubezenskih romanov, medtem ko v norveških splošnih knjižnicah izposoje tega žanra nismo zaznali. Nadaljnjim raziskavam prepuščamo odgovor na vprašanje, ali je tako zato, ker ta žanr na Norveškem ne privlači bralk in bralcev, ali pa se ti s tovrstnimi vsebinami oskrbujejo na druge načine (denimo tako, da jih kupujejo v kioskih in megamarketih). Vsaj kar zadeva bralne javnosti, za našo trenutno rabo zadošča sklep, da globalizacija knjižne kulture v različnih mikrookoljih očitno deluje na različne načine.

Slika 12: Države porekla najbolj branih avtorjev v odstotkih, Slovenija in Norveška
(Vir: Gerčar idr., 2024)

Zaris strokovne knjižničarske bralne javnosti

Podatke, s katerimi smo izrisali splošno javnost, bomo primerjali s splošno podobo strokovne knjižničarske javnosti, in sicer najprej s podobo strokovnih delavcev v knjižnicah in nato še s podobo vodij knjižnic. Podoba strokovne knjižnične javnosti je zarisana na osnovi podatkov, v katere smo zajeli strokovne knjižničarske delavce iz

splošnih, šolskih in visokošolskih knjižnic javnosti (Haramija idr., 2025). Čeprav gre za strokovno okolje in strokovno specifične profile, nas je zanimal njihov odnos do prostočasnega branja in preživljanja prostega časa, saj menimo, da se specifične bralne navade uspešno uresničujejo v delovnem okolju s pogojem, da so posamezniku toliko pomembne, da jih prakticira tudi v svojem prostem času. Statistični podatki (Haramija idr., 2025) nam izrišejo podobo vodij knjižnic, in sicer le v dveh od petih vrstah knjižnic: splošni in visokošolski.

Splošne knjižnice tvorijo mrežo 58 knjižnic, ki se glede na strokovno usmeritev ločijo na dve kategoriji: deset splošnih knjižnic v Sloveniji ima status razvojnih knjižnic, ki z opravljanjem posebnih nalog skrbijo za razvoj knjižničarstva na njihovem območju, hkrati pa s specializacijo na posebnem strokovnem področju presegajo regijsko območje in postajajo nacionalni nosilci razvojnih in aplikativnih rešitev za celotno državo. Te splošne knjižnice se imenujejo osrednje območne knjižnice (OOK). Teh deset knjižnic je s svojim svetovalnim, raziskovalnim in aplikativnim delom odgovornih (vsaj)⁶ za 48 splošnih knjižnic – osrednjih knjižnic, ki so različno številčno razpršene po knjižničnih območjih. V določenih delih bomo predstavili podatke, vezane le na funkcijo direktorja splošne knjižnice, brez delitve na to, ali gre za vodenje splošne knjižnice kot osrednje območne knjižnice in splošne knjižnice kot osrednje knjižnice; v nekaterih primerih pa bomo podatke predstavili glede na ti dve kategoriji vodenja splošne knjižnice. Med raziskovanjem bralnih navad vodij visokošolskih knjižnic smo prišli do spoznanja, da obstaja preveč neskladnosti pri razumevanju sistema vodenja visokošolskih knjižnic (Fras Popović idr., 2025), da bi lahko govorili o bralnih navadah in bralni kulturi vodij visokošolskih knjižnic brez zadržkov.

Med strokovno knjižničarsko javnostjo je glede na samoopredelitev 95 % bralcev in 5 % nebralcev, kar je glede na vsebino našega razmišljanja zanimivo z vsaj treh vidikov. Najprej zaradi tega, ker delo v knjižnici na vseh segmentih strokovnega knjižničarskega dela predpostavlja delo z gradivom. Drugič zato, ker v analizi odprtih odgovorov respondenti v precej večjem deležu poudarijo bralne (ne)navade strokovnih kolegov. Tretjič pa zaradi strokovne opredelitve bralca, kot so jo respondenti podali prav tako v okviru vprašanj, ki so predvidevala odprte odgovore, saj se je pokazalo, da je lahko opredelitev definicije bralca za tovrstne profesionalne skupine vezana bolj na sposobnost rednega poglobljenega branja kot pa na količino prebranih knjig.

6 Ob sprejemu Zakona o knjižničarstvu v letu 2001 in uvedbi koncepta osrednjih območnih knjižnic se je upravičeno postavljalo vprašanje matičnosti za šolske knjižnice na območju. Koncept območnosti je bil v prvi vrsti mišljen tudi kot nadomestilo za nekoč delujoč koncept matičnosti. Za visokošolske in specialne knjižnice so matičnost prevzemale univerzitetne ali visokošolske ali osrednje specialne knjižnice.

Pečjak idr. (2024) poudarijo, da se bralna motivacija pri posamezniku na vedenjski ravni kaže skozi pogostost in obseg branja, raznovrstnost bralnega gradiva in pogostost obiskovanja knjižnic. Zato bomo v nadaljevanju obravnavali bralno motivacijo knjižničarjev glede na te spremenljivke, torej pogostost in obseg branja, raznovrstnost bralnega gradiva in pogostost obiskovanja knjižnic, dodali bomo še podatke o številu knjig v domači knjižnici. Knjižnice predstavljajo delovno okolje knjižničarjev, zato smo spremenljivko pogostost obiskovanja knjižnic zastavili drugače, in sicer so nas zanimali načini, kako knjižničarji pridejo do bralnega gradiva.

Podatki o pogostosti in obsegu branja strokovnih knjižničarskih delavcev (Haramija idr., 2025; Švab idr., 2025) nam izrišejo sliko precej motiviranega prostočasnega bralca, saj smo preverjali njihov odnos do branja kot prostočasne aktivnosti. Izkazalo se je, da je branje prav tista aktivnost, ki ji na tedenski ravni strokovnjaki iz knjižnic namenijo največ prostega časa. Med prostočasnimi aktivnostmi je torej prav branje knjig tista aktivnost, ki jo knjižničarji počnejo v največjem obsegu, saj jih največji delež (25 %) bere več kot sedem ur na teden, sledi delež tistih, ki berejo od tri do štiri ure na teden (24 %), in delež tistih, ki berejo od štiri do sedem ur (22 %). Če te deleže seštejemo, imamo več kot 60 % knjižničarjev, ki v prostem času bere več kot tri ure na teden. Če ta odstotek primerjamo s preostalimi možnostmi, med katerimi so respondenti lahko izbirali – brskanje po spletu, poslušanje podkastov, druženje s prijatelji, poslušanje glasbe, igranje iger na računalniku in/ali mobilnem telefonu, ukvarjanje s telesno dejavnostjo (sprehodi, šport ...), gledanje filmov, nadaljevanj in sorodnih vsebin preko pretočnih platform, poslušanje zvočnih knjig, povezovanje z drugimi preko socialnih omrežij in skupin (npr. Facebook, skupine WhatsApp/Viber), gledanje televizijskih programov, obiskovanje nakupovalnih središč, umetniško ustvarjanje, branje dnevnih časopisov, revij in drugo – je druga zelo pogosta aktivnost preživljanja prostega časa precej podobna kot pri splošni javnosti, in sicer je to brskanje po spletu: slaba polovica (49 %) preživlja več kot tri ure na teden tako, da brska po spletu, nakupuje in podobno na računalniku in/ali mobilnem telefonu. Tretja aktivnost, ki je še močnejše zastopana kot brskanje po spletu, nimamo pa podatkov o njej pri splošni bralni oziroma nebralni javnosti, je ukvarjanje s telesno dejavnostjo. Več kot polovica (56 %) strokovnih knjižničarskih delavcev več kot tri ure prostega časa na teden nameni sprehodom ali drugim oblikam športnih dejavnosti.

Če vzamemo večino, to pomeni, da na teden knjižničar bere več kot sedem ur (25 %), in to tiskano gradivo, precej manj se poslužuje e-knjig, zvočnih knjig pa ne posluša. V zadnjem mesecu⁷ je prebral 4,8 knjige, pri tej številki pa ni upošteval slikanic, ki jih

7 Raziskava je potekala v mesecu maju 2024, večina odgovorov je bilo posredovanih do junija 2024. Čeprav je bila anketa aktivna do začetka avgusta, je bil delež odgovorov od 25. junija do 10. avgusta zanemarljiv.

je pri delu bral otrokom. V zadnjih 12 mesecih je v slovenskem jeziku slovenski knjižničar prebral več kot dvajset knjig (42 %),⁸ ki niso vezane na delo. To seveda pomeni, da prebere precej več kot prostočasni splošni bralec, ki je prebral nekaj več knjig, kot je število knjig, vezanih na delo, ki jih prebere večina knjižničarjev: 33 % slovenskih knjižničarjev prebere eno do tri knjige, vezane na delo.

Slovenski knjižničar bere tudi v tujih jezikih, vendar precej manj pogosto in v manjšem obsegu, kot je pri njem prisotno branje v slovenskem jeziku ali kot je prisotno pri slovenskem prostočasnem splošnem bralcu. Čeprav v raziskavi pri slovenskih knjižničarjih branja v slovenskem jeziku nismo preverjali eksplicitno s samostojno oblikovanim vprašanjem na to temo, lahko sklepamo iz podatka o številu prebranih knjig v slovenskem jeziku in obsegu vsakodnevnih bralnih aktivnosti, da večino prostočasnega branja slovenskega knjižničarja poteka v slovenskem jeziku. Bralne aktivnosti v tujih jezikih smo preverjali s samostojnim vprašanjem⁹ in ugotovili, da le vsak drugi knjižničar bere v tujih jezikih (51 % knjižničarjev se je opredelilo, da bere knjige tudi v tujih jezikih). Če v slovenskem jeziku bere vsak dan več kot sedem ur četrtnina knjižničarjev (25 %), večina pa v svojem prostem času bere v različnih časovnih frekvencah (od pol ure do več kot sedem ur) vsak dan,¹⁰ največji delež (49 %) slovenskih knjižničarjev bere v tujih jezikih manj kot enkrat na mesec. Seveda v okviru prostočasnega branja, saj so v zadnjih 12 mesecih prebrali eno do tri knjige, ki niso vezane na delo (47 % knjižničarjev). Na osnovi primerjave teh podatkov sklepamo, da branje v tujih jezikih pri slovenskih knjižničarjih ni močno prisotna praksa, ker le vsak drugi slovenski knjižničar bere v tujih jezikih, to dela manj kot enkrat na mesec in je v zadnjih 12 mesecih prebral eno do tri knjige v tujem jeziku. V nasprotju s tem skoraj vsi slovenski knjižničarji (98 %) berejo vsak dan, od pol ure do več kot sedem ur (pri tem podatku gre vsekakor za kombinacijo prostočasnega in profesionalnega branja, saj imamo pri vpogledu o načinu preživljanja prostega časa podatek, da branju kot prostočasni aktivnosti namenijo več kot sedem ur na teden); v zadnjih 12 mesecih je vsak drugi knjižničar prebral več kot enajst knjig (65 %), ki niso vezane na delo, in v zadnjem mesecu so prebrali povprečno 4,8 knjig. Med njimi niso slikanice, ki so jih pri delu brali otrokom. Na podlagi teh podatkov o pogostosti in obsegu branja sklepamo, da so slovenski knjižničarji zelo motivirani za branje v prostem času, hkrati pa branje nezavedno prenašajo iz prostočasnega v

8 Ta odstotek je zanimiv v primerjavi z rezultati bralnih navad splošne populacije. Če imamo tukaj 42 % knjižničarjev, ki so prebrali v zadnjih 12 mesecih več kot 20 knjig, imamo pri splošni populaciji 42 % takšnih, ki ni prebralo ničesar.

9 Samostojno vprašanje se je glasilo: Ali berete knjige v tujih jezikih?

10 Po podatkih (Haramija idr., 2025; Švab idr., 2025) le 2 % knjižničarjev v svojem prostem času vsak dan nič ali skoraj nič ne bere.

profesionalno okolje in obratno, vsaj glede na podatke, ki smo jih pridobili o njihovi pogostosti branja na teden in dan.

Slovenski knjižničar ima v domači knjižnici več kot 200 knjig (takšnih je 54 % knjižničarjev), kar je precej višja številka kot pri splošni javnosti, pri kateri ima največji delež (38 %) doma manj kot 50 knjig. Domača knjižnica slovenskega knjižničarja je sestavljena pretežno iz leposlovnih knjig, saj ima v zbirki le do 50 strokovnih knjig (46 % knjižničarjev ima v domači knjižnici do 50 strokovnih knjig).

Pri spremenljivki *raznoverstnost bralnega gradiva* lahko na osnovi podatkov (Haramija idr., 2025) ugotovimo, da so slovenski knjižničarji zelo naklonjeni branju v tiskani obliki, precej manj uporabi e-knjig.¹¹ Opazen delež je takšnih (71 %), ki berejo gradivo v tiskani obliki vsak dan.¹² Največji delež (45 %) bere gradiva v digitalni obliki nekajkrat na leto ali manj, delež tistih, ki berejo tovrstno gradivo vsak dan ali skoraj vsak dan, se ustavi pri slabi četrtini (21 %). Poslušanje gradiva v zvočni obliki je med knjižničarji zelo redko prisotno. Največji delež (88 %) knjižničarjev to prakticira nekajkrat na leto ali manj. Tisti, ki gradivo poslušajo v zvočni obliki vsak dan ali skoraj vsak dan, so v izjemni manjšini (2 %). Glede na razpoložljiva časovna obdobja,¹³ med katerimi so respondenti izbirali, lahko zapišemo, da približno vsak deseti knjižničar gradivo v zvočni obliki posluša od nekajkrat na mesec do vsak dan ali skoraj vsak dan. Če podatke o poslušanju gradiva v zvočni obliki povežemo s podatki o poslušanju podkastov, se nam porodi vprašanje, kaj je razumljeno pod pojmom zvočno gradivo: ali strokovnjaki pod pojmom zvočno gradivo razumejo le t. i. zvočne knjige ali tudi kakšno drugo obliko gradiva v zvočni obliki, kot so podkasti. To vprašanje se nam zastavlja zaradi tega, ker podatki (Haramija idr., 2025) o poslušanosti podkastov med knjižničarji izrišejo drugačno sliko poslušanja gradiva v zvočni obliki. Ne moremo sicer trditi, da so podkasti precej priljubljeni, ne moremo pa niti zanikati njihove prisotnosti med gradivi, ki jim knjižničarji namenjajo svojo pozornost. Največji delež (71 %) je tistih, ki podkaste poslušajo nekajkrat na leto ali manj. Opazen delež, ki podaja drugačno sliko kot pri poslušanju gradiva v zvočni obliki, je pri preostalih možnih frekvencah. Nekajkrat na mesec posluša podkaste skoraj vsak četrti knjižničar (18 %), nekajkrat na teden ali skoraj vsak dan pa vsak deseti knjižničar (10 %), kar je toliko pogostejše kot pri podatkih (Haramija idr., 2025) o poslušanju gradiva v zvočni obliki,

11 Glede na podatke (Haramija, 2025) je bilo v časovni kategoriji »v zadnjem mesecu« od povprečno 4,8 prebranih knjig le 0,48 e-knjig.

12 Zanimiv je tudi podatek (Haramija, 2025), da so 4 % takšnih, ki so izjavili, da berejo gradivo v tiskani obliki nekajkrat na leto ali manj.

13 Izbirali so lahko med naslednjimi frekvencami: nekajkrat na leto ali manj, nekajkrat na mesec, nekajkrat na teden, vsak dan ali skoraj vsak dan. Glede na podatke (Haramija, 2025) jih med knjižničarji 7 % posluša zvočno gradivo nekajkrat na mesec, 3 % nekajkrat na teden in 2 % vsak dan ali skoraj vsak dan.

da se nam lahko zastavi vprašanje o razumevanju, kaj vse sodi pod pojem gradivo v zvočni obliki in kaj vse razumemo pod njim. Pri pogostosti branja gradiv v tiskani, digitalni in zvočni obliki je bil pojem gradivo razumljen v najširšem smislu (leposlovje, informativna gradiva) in se je nanašal na branje v službenem in prostem času, zato nas lahko zanima tudi razumevanje branja gradiv v digitalni obliki. Glede na podatke (Haramija idr., 2025) o tem, kakšen delež knjižničarjev bere gradivo v digitalni obliki vsak dan (le 21 %), lahko morda sklepamo, da so respondenti na to vprašanje odgovarjali s predpostavko, da je vprašanje vezano na uporabo e-knjig in morda niso natančno prebrali celega vprašanja. Ne le knjižničarstvo, vse delovanje sodobne družbe je v letu 2024 zasnovano tako, da se branju gradiv v digitalni obliki, posebej informativne narave v službene namene, vsak dan ne moremo izogniti.

Raznoverstnost bralnega gradiva je ob obliki (torej tiskana, digitalna, zvočna) predvsem razumljena glede na vrsto¹⁴ (npr. poezija, proza, dramatika) oziroma zvrst (npr. zgodovinski romani, ljubezenska proza, fantastika, detektivke). Če je v raziskavi Knjiga in bralci VII (Gerčar idr., 2024) v kombinaciji s podatki o najpogostejše izposojenih knjigah izstopal ljubezenski žanr, lahko pri podatkih o pogostosti posameznega bralnega gradiva v tiskani obliki ponovno sklepamo na preplet prostočasnega in profesionalnega branja oziroma branja. Nekajkrat na teden, kar je bila najpogostejše izbrana predvidena možnost, največji delež knjižničarjev (40 %) bere dnevno časopise in revije, nato pravljice, pripovedke, mitologijo (30 %) in informativne ali poučne knjige – knjige iz različnih znanstvenih disciplin (20 %). Nekajkrat na mesec, kar je bila druga izbira pogostosti, so najpogostejše v rokah knjižničarjev strokovne revije (51 %), nato informativne ali poučne knjige (46 %), precej blizu skupaj pa so socialno-psihološka (družbena) proza (38 %), pustolovska in potopisna proza (34 %) in detektivke ali kriminalke (34 %). Zadnja možnost pogostosti, nekajkrat na leto ali manj, pa na prvo mesto postavi shriljivke/grozljivke in znanstveno fantastiko (oboje 87 %), blizu tudi dramatika (84 %).

Kako strokovni delavci v knjižnici dostopajo do gradiva za branje, je bilo eno od vprašanj, ki smo ga za potrebe raziskovanja bralnih navad te specifične profesionalne skupine preoblikovali, predvsem pri vprašanju, kako pogosto obiskujejo knjižnico, saj knjižnica predstavlja njihovo delovno okolje. Polovica, torej 50 % knjižničarjev si gradivo za branje tedensko izposodi v knjižnici, v kateri so zaposleni. Precej redkeje si gradivo za branje izposodijo v knjižnici, v kateri niso zaposleni, in sicer redkeje kot na tri mesece slaba tretjina (28 %), ob tem pa je 22 % takšnih, ki si gradiva nikoli ne izposodi v knjižnici, v kateri niso zaposleni. Prav tako si večina knjižničarjev gradivo za branje redko izposodi od kolegov, prijateljev, znancev, in sicer je največji delež (43 %)

14 Upoštevamo opredelitev literarnih vrst po dr. Janku Kosu.

takšnih, ki to prakticirajo redkeje kot na tri mesece, precej blizu pa je delež (42 %) takšnih, ki tega nikoli ne prakticirajo. Med knjižničarji je 11 % takšnih, ki gradiva za branje nikoli ne kupijo. Tudi glede na največji delež (44 %) takšnih, ki gradivo za branje kupi redkeje kot na tri mesece, lahko sklepamo, da knjižničarji nimajo močno razvitih nakupovalnih navad, ko gre za vprašanje nakupa knjige.

Vsak dan ali skoraj vsak dan bere doma za razvedrilo in sprostitev kar 67 % knjižničarjev, kar je seveda zanimivo primerjati s podatkom o tedenskem obsegu branja kot pristočasni aktivnosti. Za spremljanje novic jih vsak dan bere 63 % in 30 % je takšnih, ki berejo za pripravo na delo. Tudi pri namenu branja v domačem okolju lahko sklepamo na preplet razumevanja branja kot pristočasne aktivnosti in delovne metode.

Vodje slovenskih splošnih in visokošolskih knjižnic so po samooceni v 98 % bralci, saj so se skoraj vsi opredelili za bralca. Imajo pozitivno bralno dediščino, ker prihajajo iz družin, v katerih so jim knjige brali, vsaj tako dolgo, dokler niso znali sami tekoče brati, hkrati je imela družina nanje najmočnejši vpliv pri oblikovanju njihovih bralnih navad. Njihove bralne izkušnje nasploh so bile v obdobju osnovne šole zelo pozitivne, v srednješolskem obdobju pa bolj pozitivne kot negativne. Doma imajo knjižnico, ki obsega več kot 200 knjig, v njej ima mesto tudi do 50 strokovnih knjig. Berejo tiskane knjige, manj e-knjige, predvsem pa ne poslušajo zvočnih knjig, malo bolj so naklonjeni spremljanju podkastov, te spremljajo predvsem v službene namene. V zadnjem mesecu je vodja knjižnice prebral 4,7 knjige, kar je za 0,1 manj kot strokovni delavec. Od 4,7 knjige je bilo 0,1 e-knjige in nič zvočnih knjig. V zadnjih 12 mesecih je prebral 5 knjig, ki niso vezane na delo, in 2,6 knjige, vezane na delo. Po elementih osebnega odnosa do branja se kaj bistveno ne razlikuje od strokovnih delavcev v knjižnici.

Podobnosti med strokovnimi delavci v knjižnici in vodij knjižnic se izrišejo tudi pri sociodemografskih spremenljivkah. Slovenske knjižnice vodijo ženske, ki so povprečno v knjižničarstvu prisotne skoraj četrto stoletja in na vodstvenem položaju v knjižničarstvu približno tri mandate.¹⁵ Povprečno so praznovali 50. rojstni dan.

Razlika se izriše v niansah. Doma najpogosteje berejo zaradi spremljanja novic, to počno vsak dan ali skoraj vsak dan. Temu namenu sledi branje za razvedrilo in sprostitev. Tiste vsebinske nianse, ki pri nas vzbujajo nadaljnja raziskovalna vprašanja, so se razkrile pri odnosu do bralne kulture na funkciji, ki jo zasedajo. Ko smo križali podatke, ki izražajo njihov osebni odnos do branja kot vrednote s tistim, ki ga zavzamejo kot vodje knjižnic, smo prišli do vprašanja o avtentičnosti vodenja. Ti rezultati so predstavljeni v nadaljevanju v samostojnem poglavju.

15 En mandat v knjižničarstvu (splošne knjižnice) traja pet let.

Pri izrisu podobe strokovne bralne javnosti, v katero smo vključili tako strokovne delavce v knjižnici (torej knjižničarje in ne npr. računovodje) ter vodje knjižnic, so nas zanimale tudi posebnosti, ki jih lahko v večji meri vežemo na razumevanje branja kot osnovne delovne metode in jih bomo predstavili v nadaljevanju. Primerjava, ki smo jo v tem poglavju izpeljali med splošno prostočasno (ne)bralno in profesionalno (ne)bralno knjižničarsko javnostjo, je služila temu, da smo lahko ob primerjavi teh podatkov prepoznali nekonsistentno dojetje branja pri knjižničarjih. Določene primerjave so nakazale, da dojetje branja pri knjižničarjih pogosto prehaja iz prostočasne aktivnosti v profesionalno delovno orodje in obratno.

Zaključek

Številke o prebranih knjigah, bralni dediščini, vplivu družine na oblikovanje bralnih navad, obsegu domače knjižnice, branju e-knjig, poslušanju zvočnih knjig in branju knjig v tujih jezikih so le nekateri od kvantitativnih pokazateljev bralnih navad in s tem tudi bralne kulture, se pravi odnosa do knjige in branja. Pričakovano so skoraj vsi ti pokazatelji pri knjižničarjih precej višji od tistih pri splošni bralni javnosti, npr. delež bralcev v strokovni knjižničarski populaciji je skoraj 100 %, medtem ko je pri splošni javnosti kar 42 % takšnih, ki ne bere, ne bodo brali in jih branje niti ne zanima. Podobno je glede obsega domače knjižnice. Strokovni delavci in vodje knjižnic imajo večjo domačo knjižnico od pripadnika splošne bralne javnosti, a spet ne tako zelo, kot bi po eni strani pričakovali. Torej, knjižničar in/ali vodja knjižnice naj bi po nekem splošnem prepričanju imel doma precej založeno knjižnico (npr. pri vodjih knjižnic imajo tri četrtine več kot 200 knjig v domači knjižnici, v primeru splošne bralne javnosti je takšnih v letu 2024 17 %). Po drugi strani pa nam podatki v primeru knjižničarja in/ali vodje knjižnice predstavijo bralca, ki je precej negibljiv – največ knjig si namreč izposodi v knjižnici, kjer dela – in tudi ni navdušen nad kupovanjem knjig, česar se posluži enkrat na tri mesece ali celo redkeje. Da je knjižničar in/ali vodja knjižnice kot bralec vezan na službeno okolje svoje knjižnice, je razumljivo z vidika procesa dela, saj je osnova učinkovitega, uspešnega in kakovostnega izvajanja knjižnične javne službe prav poznavanje knjižnične zbirke. Knjižnična zbirka je tako po zakonodajnih določilih kot strokovnih usmeritvah v središču knjižnice. Vse, kar knjižnica počne, je vezano na zbirko, ki je lahko precej raznolika. Tako glede vsebine kot oblike nosilcev vsebin je ključno pri zbirki, da odgovarja zahtevam in potrebam, manj željam prebivalcev v okolju knjižnice. Ne gre več le za uporabnike, kajti različne raziskave (npr. tudi raziskava Knjiga in bralci VII) ter javno dostopni podatki o delovanju knjižnic (tukaj smo upoštevali predvsem podatke o delovanju splošnih, šolskih in visokošolskih knjižnic) nam kažejo, da je potreba po preoblikovanju razmišljanja o

uporabniku v razmišljanje o prebivalcu oziroma potencialnem uporabniku. Primarna vezanost na izposajo knjižničnega gradiva v knjižnici, kjer je knjižničar in/ali vodja knjižnice zaposlen, nakazuje na primarno branje v delovnem okolju, še posebej, ker iz opisov praks vemo, da je v knjižnicah vzpostavljen sistem seznanjanja s knjižnimi novostmi.

Vsekakor obstajajo med knjižničarjem kot bralcem in bralcem v splošni javnosti razlike. Kažejo se predvsem v vrednostnem vidiku stališča do branja. Čeprav mu je branje vseč, se pripadnik strokovne knjižničarske javnosti izredno močno zaveda pomena in vloge branja za širše družbeno delovanje, za razvoj družbe in niso osredotočeni le na posamezne ciljne skupine (npr. otroke in mladostnike), temveč tudi na stanovske kolege, saj se v odprtih odgovorih vprašujejo, zakaj nekateri kolegi ne berejo več, zakaj nekateri sploh ne berejo in ob tem odpirajo vrsto problemskih zagat. Nekatere so osebne, precej pa jih je sistemске narave. Ugotovili smo, da ima strokovna knjižničarska javnost pozitiven odnos do obeh vidikov stališča do branja: branje jim je vseč (čustveni vidik) in branje jim je pomembno (vrednoten vidik). Slednje še nadgradijo, saj izražajo močno prepričanje, da je branje pomembno tudi za druge, ne le zanje. Na tej stopnji lahko morda razmišljamo o prelomni točki, odločitvi za vstop v knjižničarski poklic, saj je vrednoten vidik prenesen iz osebnega okolja v širši družbeni prostor. Da pa lahko ta vrednotni vidik zaživi v realnem življenju in ne ostane na načelni ravni različnih izjav, programov, načrtov je za širšo skupnost pomembno, da branje knjižničarjev postane vidno in da vidno izražajo tudi drugi del stališča do branja, čustveni, in jasno pokažejo, da jim je branje vseč.

Podatke lahko pogledamo tudi z distanco in nismo usmerjeni na količino, npr. koliko knjig nam bodo prav ti podatki pokazali tudi podobnost med splošno in strokovno bralno javnostjo: tako knjižničarji kot splošni bralci raje berejo tiskano gradivo, manj berejo in uporabljajo e-knjige, še manj pa se poslužujejo zvočnih knjig. Tukaj lahko zastavimo hipotetično vprašanje: ali bi bila v splošni javnosti večja prisotnost uporabe npr. zvočnih knjig, če bi jih v večji meri uporabljali knjižničarji in bi jih tako pogosteje priporočali. Odgovora na to vprašanje v tej raziskavi niso iskali, je pa primer vprašanj, ki se odpirajo ob pregledovanju podatkov. Vsekakor pa je vpliv knjižničarjev pri izbiri bralnega gradiva prisoten, saj o njem poroča npr. tudi raziskava *Knjiga in bralci VII* (Gerčar idr., 2024).

Literatura

- Fras Popović, S., Vilar, P. in Javrh, P. (2025). Raziskovanje bralnih navad in bralne kulture slovenskih knjižničarjev: metodološka izhodišča. *Organizacija znanja*, 3(1-2). <https://doi.org/10.3359/oz2530004>
- Gerčar, J., Kovač, M., Blatnik, A. in Rugelj, S. (2024). *Knjiga in bralci VII: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2024*. UMco.
- Haramija, D., Fras Popović, S., Ivanuš Grmek, M., Javrh, P., Jančič Hegediš, P., Jug, T., Kovač, M., Licardo, M., Mithans, M., Ograjšek, S., Pečjak, S., Puncer, M., Šek, P., Švab, K., Usenik, J., Vilar, P. in Voršič, I. (2025). *Bralni vzori: raziskava bralnih navad strokovnih delavcev v vrtcih, šolah ter splošnih knjižnicah*. Univerzitetna založba, Pedagoška fakulteta. <https://doi.org/10.18690/um.pef.2.2025>
- Pečjak, S., Pirc, T. in Vogrinčič Čepič, A. (2024). Reading motivation profiles in children and adolescents. *Pedagoška obzorja*, 39(2), 84–102. <https://doi.org/10.55707/ds-po.v39i2.133>
- Rupar, P., Blatnik, A., Kovač, M. in Rugelj, S. (2019). *Knjiga in bralci VI: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2019*. UMco.
- Sikora, J., Evans, M. D. R. in Kelley, J. (2019). Scholarly culture: How books in adolescence enhance adult literacy, numeracy and technology skills in 31 societies. *Social Science Research*, 77, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2018.10.003>
- Švab, K., Vilar, P. in Jug, T. (2025). Bralna kultura strokovnih in vodstvenih delavcev slovenskih knjižnic. V D. Haramija (ur.), *Bralni vzori 2* (str. 63–92). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. <https://doi.org/10.18690/um.pef.8.2025.4>